

ikke opgaven snævert, men mener det nødvendigt at tage den reale baggrund for bystyrets opkomst og funktion, nemlig jordfællesskabet, op til selvstændig undersøgelse ud fra hans egne særlige synspunkter.

Bogen deles op i afsnit om bylagets historie, dets organisation, agerbrug, husdyrbrug og skovbrug, om markfreden, om landskiftets former og udvikling samt om rebningen og landskiftet, endelig nogle mindre, mere snævert juridisk prægede, men ikke uvigtige kapitler om bylagets retlige karakter, om dets kompetence og om dets rettergang. Gildeskik og forskelligt andet folkløst stof lades derimod ude af betragtning, hvilket kun er rimeligt.

Der er fremdraget en rigdom af eksempler fra dombøger og brevstof; ikke mindst er svensk materiale paa grund af forfatterens ufrivillige ophold i Sverige (Skaane) under krigen udnyttet, vel ogsaa saa rigeligt, at bogen har faaet slagside. Lovsteder diskuteres og kommenteres, og den foreliggende litteratur refereres; forfatteren er godt inde i denne, selv om visse smaating savnes. At han ikke har kunnet sammenarbejde det nyeste arkæologiske stof med det historiske kan ikke lastes ham; der er spørgsmaal her, som utvivlsomt vil sysselsætte forskningen i den kommende tid. Derimod kunde man f. eks. uden skade have undværet de gamle tyske retshistoriske spekulationer over Cæsars oplysninger om germanernes agrarforhold. Men det er kun smaatterier. Værket er en i høj grad imponerende arbejdsindsats, og en bog, der nok skal hævde sig, ikke mindst som en værdifuld haandbog; kun savner man i usædvanlig grad et sted- og sageregister.

Det imponerende ligger ikke mindst i bogens bredde og grundighed; der er naturligvis ogsaa meget nyt, næppe dog paa mange fundamentale punkter; men der er en god uortodoks gennemgang af vigtige omstridte spørgsmaal; Meyer pointerer saaledes stærkt *udviklingen* inden for landsbyen; hans paa-visning af, at landskiftet paa landskabslovenes tid i almindelighed havde en anden karakter end det landskifte, vi møder i markbøgerne til Christian 5.s matrikel, er meget værdifuld.

Derimod tror anmelderen, at forfatteren ikke har tilstrækkelig forstaaelse af, hvor lidet faste skellene mellem aase og mellem agre var — i *aarhundredernes* løb. De højryggede agre tillægges i forbindelse hermed en betydning for fastheden i markinddelingen, som de næppe har haft; men det maa indrømmes forfatteren, at man mangler undersøgelser desangaaende.

Man kunde ogsaa have ønsket, at forfatteren i højere grad havde undersøgt vidernes indbyrdes formodede slægtskabsforhold. I hvor høj grad er de blot skrevet af efter nabobyernes? I hvor høj grad er de netop et udtryk for det paagældende landsbysamfunds nedarvede traditioner? Her svigter forfatteren paa et for ham centralt og for alle os andre meget vigtigt punkt.

C. Rise Hansen.

*Den danske Rigsdag 1849—1949. Bd. I og IV. 1949. (J. H. Schultz Forlag).
Victor Elberling: Rigsdagens medlemmer gennem 100 år. I—II. 1949—50.
(J. H. Schultz Forlag).*

Junigrundlovens 100 års jubilæum fejres litterært med et kæmpeværk på seks bind om rigsdagens historie og daglige virke og et tre binds værk, der giver biografiske oplysninger om samtlige rigsdagsmænd. Af det første er udkommet et bind, der skildrer rigsdagen til 1866, og et, der behandler enkelte sider af rigsdagens liv, af det andet værk omfatter de to udkomne bind rigsdagsmændene indtil 1918.

Hvordan det store værk vil udvikle sig, må fremtiden vise. Den oversigt over værkets plan, som første bind bringer, kan tyde både på dette og hint, men i hvert fald har man faaet godt begyndt. Bind I indeholder tre hovedafsnit: Den grundlovgivende rigsforsamling, forarbejderne til grundlovsudkastet og under junigrundloven (1849—66), forfattet af henholdsvis *Povl Engelstoft*, *Jens Møller* og *Holger Hjelholt*. Bind IV bringer en række mindre afhandlinger, blandt hvilke særlig følgende maa nævnes: *Jens Møller*: Tingenes forretningsordener, *P. Munch*: Hvorledes arbejder rigsdagen?, *Victor Eberling*: Rigsdagsmændenes livsstilling og *Svend Clausen*: Talernes præg.

Povl Engelstoft skildrer kort den almindelige situation og rigsforsamlingens historie, hvorefter folketingssekretær Jens Møller i en dybtgaaende og meget givende afhandling behandler junigrundlovens udformning og dens kilder. En adgang til statsrådsprotokollerne har givet forfatteren lejlighed til på adskillige punkter at supplere de resultater, P. Munch fremlagde i festskriftet til Edv. Holm, da han skrev om Monrads udkast til grundloven. Afhandlingen ændrer vel ikke helhedsopfattelsen af grundlovens tilblivelse, men nuancerer den på flere områder.

Første binds hovedbidrag er dog overarkivar, dr. phil. Holger Hjelholts store fremstilling af rigsdagens historie i tiden 1848—1866. Det kunne synes en utaknemmelig opgave at skulle løse, når der henses til Neergaards grundlæggende skildring i »Under junigrundloven«. Trods denne omfangsrige og detaillerede forgænger føles Hjelholts arbejde ingenlunde som noget overflødig, der blot er medtaget for at undgå et hul i værket. Medens Neergaard har behandlet det politiske liv som helhed og under hensyntagen til strømningerne ude i landet, har Hjelholt, således som opgaven også lyder på, holdt sig til det politiske liv, som det kom til udtryk på rigsdagen. Uden at forfalde til ekstrakter af rigsdagstidende foretager forfatteren en fyldig gennemgang af begivenhederne i folkestyrets første periode. Formen er god og let tilgængelig, men der er her, så lidt som i de andre afsnit, gjort synderligt for ved typografiske hjælpemidler at lette brugen af bogen.

Fjerde bind bringer dr. P. Munchs sidste litterære arbejde: Hvorledes arbejder rigsdagen? Det er en skildring af rigsdagens arbejdsformer og forskellige organer, hvor der lægges megen vægt på at give en fyldig historisk baggrund for disse. En skildring, som giver en lejlighed til at ønske, at forholdene havde tilladt, at der også på andre af værkets felter, var blevet gjort brug af P. Munchs pen. Som afslutning bringes en livfuld, velformet og særdeles instruktiv afhandling om talernes præg. Forfatteren er dr. jur. Sven Clausen, der har lagt et betydeligt arbejde i sin redegørelse for det præg, der har været over rigsdagstalerne. Det er naturligvis særlig de store taler og talere, som har lokket forfatteren, og han har kun haft referaternes bogstaver at støtte sig til, men trods dette øges vor viden på et område, som historikerne ret naturligt kun ofrer liden opmærksomhed. Eftertidens interesse knytter sig jo mest til talernes virkning og ikke til den anvendte teknik, og, som det bemærkes, »vi har erfaring for, at taler har grebet mennesker og ændret hændelsernes gang, og dog søger vi lønløst i den trykte tekst at finde, hvad det er, der har gjort indtryk på samtiden«.

Bind IV bringer også rigsdagsbibliotekar Victor Elberlings statistiske oversigt over »Rigsdagsmændenes livsstilling«. Fremstillingen giver mere, end titlen lover, således behandles bl. a. også deres uddannelse og herkomst; enkelte overraskende oplysninger er der, således for eksempel, at det moderne lands ting er langt mere folkeligt og jævnt i sammensætningen end folketinget.

Iøvrigt synes den på enkelte punkter vel formel i sin klassifikation, men er dog et betydningsfuldt bidrag til folkestyrets historie.

Victor Elberling har som råmateriale for de statistiske sammendrag kunnet anvende de oplysninger, han offentliggør i sit værk »Rigsdagens medlemmer gennem 100 år«. De to udsendte bind er resultatet af et kæmpearbejde udført gennem årtier. Samtlige rigsdagsmænd er biograferede og af næsten dem alle bringes et portræt (det havde været rart, om disse i så vid udstrækning som muligt havde været daterede). Biografierne er udelukkende refererende og indeholder hverken domme, vurderinger eller karakteristikker, hvorved bogen adskiller sig fra forgængerne (Barfod, Wulff, Bransager og Fog-Petersen), som hver for sig også kun behandlede deres samtidige. Til gengæld er Elberlings arbejde nøjagtigere og fyldigere med hensyn til data end disse. Det vil da også i fremtiden blive det værk, man søger til, og det vil ikke skuffe den, der søger det.

Vagn Dybdahl.

T. Vogel-Jørgensen: Berlingske Tidende gennem to hundrede år, bd. II (tiden 1849—1949) samt bd. III, andet halvbind, 1949. (Berlingske forlag).

Med udsendelsen af 2. bind af sin bredt anlagte skildring af Berlingske Tidendes historie har red. Vogel-Jørgensen afsluttet det store værk, der betegner en betydelig nyvinding i dansk pressehistorisk litteratur. I en række velafrundede kapitler føres fremstillingen frem til vore dage. Bogen svulmer af stof, hvoraf dog adskilligt uden skade kunne være udeladt. Fra redaktør Gulmanns død i 1934 er fremstillingen nærmest skitse-mæssig, og besættelsestidens bladhistorie tager kun enkelte sider af bladets skæbne op til behandling. Forf. har navnlig interesseret sig for at følge de skiftende tiders journalistiske behandling af dagens brogede stof og for at tegne levnedsskildringer af bladets mange medarbejdere. Derimod behandles bladets politiske betydning ret stedmoderligt. Trods de indvendinger, der kan rettes mod fremstillingen, vil bogen utvivlsomt formå at hævde sig, og mange historikere vil med udbytte kunne anvende det som et nyttigt opslagsværk. Der findes fortrinlige registre, og alle oplysninger er omhyggeligt dokumenterede i det medfølgende omfangsrige notebind. Dette indeholder endelig et optryk af en række betydningsfulde dokumenter.

Harald Jørgensen.

Marinus Langeland: Ad sandede Veje. 1949. (Det danske Forlag).

Den, der har beskæftiget sig mere indgående med den jyske husmandsbevægelse, vil kende Marinus Langeland som en af denne bevægelses pionerer. I sin menneskeligt set meget tiltalende erindringsbog har han fortalt om sin livsbane, idet han dog har lagt hovedvægten på sin barndom og ungdom; de tre fjerdedele af bogen omhandler disse to perioder. Den, der søger besked om husmandsbevægelsens udvikling, organisation og politik, vil derfor ikke hente nyt stof i bogen; den, der interesserer sig for den sociale baggrund for bevægelsen, vil derimod kunne finde træk til belysning af den utrolige fattigdom og nøjsomhed blandt landarbejdere og husmænd i de sidste årtier af det 19. århundrede.

Anmelderen læste bogen sideløbende med Andersen Nexø's erindringer og havde efter endt gennemlæsning besvær med ikke at forveksle de to skildrin-